

Тетяна РАЗУМЕНКО,

orcid.org/0000-0002-0682-3812

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

*Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
(Харків, Україна) razumenkot@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ДИНАМІЧНОМУ ПОЗАШКІЛЛІ

У статті автор розкрив загальні аспекти формування іншомовної компетентності особистості в динамічному позашкільлі.

У статті зазначено, що аналіз масиву джерел у відкритому доступі засвідчив про доцільність розкриття проблематики формування іншомовної компетентності через призму позашкільля. Актуальність теми визначена реаліями провадженого в Україні воєнного стану, значною кількістю закордонних українців – вимушених переселенців.

Автор конкретизував, що іншомовна компетентність особистості відіграє важливу роль в утвердженні цінностей для культури демократії в європейському культурному і освітньому просторі.

Мета статті: розкрити актуальні аспекти формування іншомовної компетентності особистості в умовах динамічного позашкільля.

Узагальнено такі результати. Авторка наголосила на тому, що опора на принцип динамічності дає змогу оперативно реагувати на виклики реального часу і відображати це у змісті, підходах, методах навчальної взаємодії з формування іншомовної компетентності особистості.

Динамічне позашкільля у статті розглядається як організація надання додаткових освітніх послуг, зокрема для формування життєво значимої іншомовної компетентності особистості. В організаційному і змістовно-методичному забезпеченні такого позашкільля відбувається оперативне реагування на відповідність актуальним інтересам дітей, запитам батьків та пропонованим освітнім послугам в сфері позашкільної освіти. В організації додаткових освітніх послуг суттєву роль відіграє якість навчальних комунікацій, близькість до місць проживання запитувачів такої освітньої послуги, урахування реального зацікавлення навчально-розвивальним контентом, сучасним матеріально-технічним оснащенням. Авторка представила візуально алгоритм формування іншомовної компетентності особистості і характеристику етапів в умовах динамічного позашкільля.

Перспективами подальшої розробки теми автор бачить питання змістового забезпечення формування іншомовної компетентності особистості в динамічному позашкільлі.

Ключові слова: *позашкільня освіта, особистість, компетентнісний підхід, іншомовна компетентність, культура демократії.*

Tetiana RAZUMENKO,

orcid.org/0000-0002-0682-3812

PhD in Pedagogy,

Associate Professor at the Department of English

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) razumenkot@gmail.com

FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF PERSONALITY IN DYNAMIC EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

In the article, the author revealed the general aspects of the formation of foreign language competence of an individual in dynamic extracurricular activities.

The article states that the analysis of an array of sources in open access testified to the expediency of revealing the problems of foreign language competence formation through the prism of extracurricular activities. The topicality of the topic is determined by the realities of the martial law in Ukraine, a significant number of Ukrainians abroad - forced migrants.

The author specified that the foreign language competence of an individual plays an important role in establishing values for the culture of democracy in the European cultural and educational space.

The purpose of the article: *to reveal the relevant aspects of the formation of foreign language competence of an individual in dynamic extracurricular conditions.*

The following results are summarized. The author emphasized that relying on the principle of dynamism makes it possible to quickly respond to real-time challenges and reflect this in the content, approaches, methods of educational interaction for the formation of foreign language competence of an individual.

In the article, dynamic extracurricular activities is considered as an organization of providing additional educational services, in particular for the formation of vitally important foreign language competence of the individual. In the organizational and content-methodical provision of such an after-school program, there is an operational response to meet the actual interests of children, the requests of parents and the offered educational services in the field of out-of-school education. In the organization of additional educational services, a significant role is played by the quality of educational communications, proximity to the places of residence of those requesting such educational services, taking into account real interest in educational and developmental content, modern material and technical equipment.

The author visually presented the algorithm for the formation of foreign language competence of the individual and the characteristics of the stages in the conditions of dynamic extracurricular activities.

The author sees the issue of content provision of the formation of foreign language competence of the individual in dynamic extracurricular activities as perspectives for further development of the topic.

Key words: *extracurricular education, personality, competence approach, foreign language competence, culture of democracy.*

Постановка проблеми. Інтеграція України в культурний, освітній простір Європейського Союзу передбачає поступальну активність у формуванні іншомовної компетентності кожної особистості. Цінності та ідеї культури демократії можна зберегти і транслувати в активному комунікуванні. Рада Європи прагне в цей складний час сприяти відновленню миру у світі, формуванню довіри в міжнаціональних, міжкультурних конфліктах. Як відомо, основою демократії є закон та інституції, які докладають зусиль для утвердження верховенства права і законності. Але інституції не можуть стати ефективними без системної мовної освіти і просвітництва громадян. Тому в реаліях сьогодення формування іншомовної компетентності вкрай важливе для порозуміння і досягнення миру.

Аналіз досліджень і публікацій. Заявлена тема перебуває у полі пильної уваги широкого кола науковців. Зокрема, загальне уявлення про категорійне поле цієї розвідки сформовано на підставі вивчення праць Д. Нумес (Нумес, 1971), М. Барретта (Барретт, 2018), Г. Іванчук (Іванчук, 2016), М. Конєвої (Конєва, 2020), З. Корневої (Корнева, 2014), О. Семеног (Семеног, 2008), І. Ставицької (Ставицька, 2013), які у контексті компетентного підходу розкрили поняття, дотичні до цієї теми. Водночас, аналіз масиву джерел у відкритому доступі засвідчив про доцільність розкриття проблематики формування іншомовної компетентності через призму позашкілля, актуалізованого в реаліях провадженого в Україні воєнного стану, значної кількості закордонних українців – вимушених переселенців.

Мета статті: розкрити актуальні аспекти формування іншомовної компетентності особистості в умовах динамічного позашкілля.

Виклад основного матеріалу. Як зазначено вище, для утвердження ідей і цінностей культури демократії важливе спілкування. Спілкування передбачає розуміння. Для того, щоб домогтися розуміння і осмислення вкрай значущою є іншо-

мовна компетентність особистості. Останнім часом багато уваги приділено позашкіллю в Україні. Це обумовлено потребою створення ресурсів для соціалізації особистості попри складні ситуації, обумовлені впровадженням воєнним станом, дистанційним форматом навчання у закладах освіти. Для того, щоб дати можливість майбутнім громадянам брати участь у культурі демократії на макрорівні, цінності варто практикувати в шкільному середовищі (Барретт, 2018; Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, 2003) і в позашкіллі (Проект Концепції позашкільної освіти, 2019). У проекті Концепції розвитку позашкільної освіти зазначено про те, що попит на саме позашкільну освіту останнім часом значно зростає (Проект Концепції позашкільної освіти, 2019). Це обумовлено тим, що додаткові освітні послуги поза межами закладів освіти значно виходять за межі державних освітніх стандартів, потенціал методичного і змістового ресурсу не обмежується типовими програмами і підходами. Опора на принцип динамічності дає змогу оперативно реагувати на виклики реального часу і відобразити це у змісті, підходах, методах навчальної взаємодії, спрямованої на формування іншомовної компетентності особистості.

Динамічне позашкілля – нове поняття, яке лише зараз набирає обертів в науково-практичному дискурсі. У цьому дослідженні ми розглядаємо це явище як таку організацію надання додаткових освітніх послуг, зокрема для формування життєво значимої іншомовної компетентності особистості, коли в організаційному і змістовно-методичному забезпеченні відбувається оперативне реагування на відповідність актуальним інтересам дітей, запитам батьків та пропонованим освітнім послугам в сфері позашкільної освіти. В організації таких додаткових освітніх послуг суттєву роль відіграє якість навчальних комунікацій, близькість до місць проживання запитувачів такої освітньої послуги, урахування реального зацікавлення навчально-розвивальним контентом, сучасним матеріально-технічним оснащенням.

Іншомовна компетентність особистості передусім має відношення до комунікації. З опорою на результати наукових розвідок М. Конєвої (Конєва, 2020), З. Корневої (Корнева, 2014), О. Семеног (Семеног, 2008), інших (Чорна, 2013) у цій публікації ми розглядаємо як системне утворення особистості, яке синтезує когнітивний, діяльнісний, мовленнєвий і соціокультурний компоненти спілкування і взаємодії у полікультурному, багатомовному середовищі/просторі. Це утворення багатофакторне і передбачає організацію взаємодії і спілкування на засадах розуміння визнання апріорності права людської гідності і визнання унікальності кожної особистості через осмислення мовного простору комунікантів, специфіки культурного середовища, комунікативних навичок учасників спілкування, критичність і креативність сприйняття елементів інформаційного простору комунікантів, володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Креативність і критичність мислення в цьому аспекті набуває значущості, в чому ми одностайні з науковицею В. Ворожбіт-Горбатюк (Ворожбіт-Горбатюк, 2022).

Іншомовна комунікативна компетентність передбачає набуття грамотності мовленнєвої граматичної, правописної (усного і писемного мовлення), цифрової (у тому числі – цифрової інформаційної безпеки, гігієни) (Конєва, 2020). Як відомо, мовленнєва грамотність передбачає набуття здатності розрізняти, розуміти, осмислено відтворювати поняття, факти, почуття, думки у різних контекстах за допомогою звукових, візуальних, цифрових засобів. Компоненти грамотності, які мають стати ресурсним базисом в організації цілеспрямованих заходів динамічного позашкільлі: володіння різновидами словесної взаємодії, комунікативний досвід словесного спілкування (усно і письмово) в різних ситуаціях і способах аргументації, уміння знаходити і опрацьовувати різні типи і джерела інформації, свідомо використовувати естетику мови комуніканта (у контексті дослідження – іноземної мови), застосування іншомовних конструктивів для позитивного, соціально значимого спілкування, у тому числі – спілкування, опосередкованого цифровими застосунками.

Іншомовна компетентність містить у своїй структурі здатність ефективно використовувати іноземну мову для конструктивного спілкування на основі цінностей культури демократії. Її компоненти: уміння слухати, говорити, читати та писати у відповідних соціальних та культурних контекстах (Корнева, 2014). Перелічені компо-

ненти мають сприяти інтегруванню особистості в іншу культуру і мовний простір, осмислення значення культурних відмінностей у міжкультурній комунікації, здатність до фонетичної, лексикологічної, стилістичної адаптації в іншому культурному середовищі.

Про успіх формування іншомовної компетентності можуть свідчити: розуміння співрозмовником слів комуніканта, відтворення та культурна інтерпретація висловленого, спокійний доброзичливий тон спілкування і взаємодії у середовищі спілкування, стабільне партнерство під час порівняння чи інтерпретації подій, документів з огляду на апріорну цінність ідей культури демократії, активне слухання і системний зворотний зв'язок під час мовних комунікативних практик.

На малюнку 1 презентуємо авторське бачення алгоритму формування іншомовної компетентності в умовах динамічного позашкільлі.

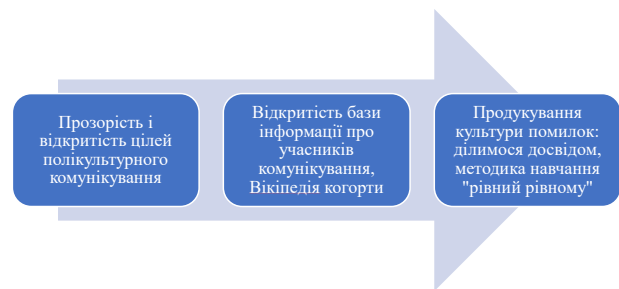

Рис. 1. Алгоритм формування іншомовної компетентності в умовах динамічного позашкільлі

Для успіху заявленого алгоритму в організаційному і змістовно-методичному забезпеченні позашкільної освітньої послуги вартісним є забезпечення у навчальному процесі дотримання прав і свобод людини та відповідних гарантій, розроблення методичного інструментарію для реалізації ідеї інклюзії; розроблення контенту робочих програм і навчального контенту з використанням актуальних освітніх і педагогічних трендів; формування методичного інструментарію для налагодження системного зворотного зв'язку і досягнення здобувачами позашкільної освіти запланованих результатів навчання. По суті це своєрідний ресурсний осередок педагогічної, соціокультурної підтримки усіх охочих працювати з метою формування іншомовної компетентності. Цінність також має розширення зв'язків із громадськістю через засоби масової інформації, актуальні мережеві сервіси соціальних мереж, підготовка і видання науково-популярних видань просвітньо-педагогічного спрямування з використанням модерних освітніх та інформаційних технологій, активний обмін досвідом викладання,

заходів з пропаганди у суспільстві цінностей культури демократії.

На першому етапі запропонованого алгоритму для формування іншомовної компетентності особистості в умовах динамічного позашкілля виключного значення набуває вчасне реагування на запит на освітню послугу. Вчасна пропозиція – половина успіху і навчального прогресу. Організатор міжкультурної комунікації на цьому етапі має свідомо і чітко сфокусуватися на темі, актуальній для отримувачів додаткової освітньої послуги. Корисно адаптувати зміст, навчальний контент до актуальних потреб особистості з аудитом витрат часу. Виразними ознаками іншомовної компетентності на цьому етапі є простота граматичних конструкцій, чіткість фонетична, стилістична простота мовлення. Другий етап алгоритму передбачає опору на психологічні особливості комунікантів у полікультурному чи іншомовному просторі. Цей етап сприятливий для набуття знань про граматичну, синтаксичну будову речень, розмаїття лексичних одиниць, сталих мовних конструкцій, опанування нормами іноземної мови. Третій етап в запропонованому алгоритмі передбачає підтримку процесу набуття досвіду. Збереження результату, аналіз успіху і невдач. На цьому етапі корисно не давати готових рішень проблем, що виникають у полікультурному мовному середовищі, а підібрати інструменти успіху для конкретної спільноти, когорти. Поцінюється практика не повчати, але організувати осередок набуття досвіду. На цьому етапі процес не менш важливий, ніж результат. А конкретний досвід і рефлексія слугують основою співпраці. Для утвердження цінностей культури демократії під час полікультурного спіл-

кування має значення раціональне розуміння реальної життєвої ситуації, відсутність упереджень і оцінних суджень, готовність і можливість витратити час, довіра, повага, відкритий діалог. Усе це сукупно дає відчуття безпеки і психологічного комфорту.

Для формування іншомовної компетентності в умовах динамічного позашкілля має значення: *організаційний аспект* (планування особистісного прогресу, аудит витрат часу на досягнення визначених цілей, координація роботи когорти і індивідуально, чіткі домовленості щодо міри завантаженості, точки контролю поточного результату, поєднання офіційного стилю діалогу і емоційного партнерства); *психологічний базис* (активація внутрішньої мотивації до формування іншомовної компетентності, розвиток громадянської самосвідомості, критичне і креативне мислення, набуття досвіду свідомо оцінювати переваги і ризики мовних конструкцій, практикування досвіду вчитися на помилках, виходити за межі стереотипів навчальної взаємодії); *методичний інструментарій* (епістолярний жанр, матчінг, читання в парі, мовна гра, дискусія, мовні кейси, сценарно-контекстна технологія).

Висновки. Отже, у цій розвідці розкрито актуальні аспекти формування іншомовної компетентності особистості в умовах динамічного позашкілля. Презентовано відповідний алгоритм і характеристику етапів, виокремлено організаційний аспект, психологічний базис і методичний інструментарій.

Публікація не вичерпує усі аспекти. Подальшого розроблення потребують питання змістового забезпечення формування іншомовної компетентності особистості в динамічному позашкіллі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hymes D. On Communicative Competence. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. 174 p.
2. Барретт Мартін. Компетентності культури демократії. Живемо разом як рівноправні громадяни в культурно багатоманітному демократичному суспільстві. Пер. з англ.; заг. ред. укр. версії: Оксана Овчарук. Київ, Київський університет імені Б. Грінченка 2018. 78 с.
3. Ворожбіт-Горбатюк В. Техніки розвитку креативності особистості: історія, тенденції, досвід. *Молодь і ринок*. 2022. № 6 (204). С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.265727>
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання. [Наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
5. Іванчук Г. Іншомовна комунікативна компетентність як складова професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016, № 4 (58) <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1068/1/Inshomovna%20komunikatyvna%20kompetentnist.pdf>
6. Конєва М. З. Лінгвістична компетентність як важливий складник іншомовної комунікації майбутніх учителів іноземної мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 31 (70) № 1 Ч. 3 2020. С. 28–33. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-3/05>
7. Корнева З. М. Компонентний склад іншомовної професійно-орієнтованої комунікативної компетентності студентів ВТНЗ. *Молодь і ринок*. 2014. № 6. С. 36–41.
8. Микитенко Н. О. Технологія формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців природничого профілю : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2011. 411 с.

9. Проект Концепції позашкільної освіти. 22.10.2019. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-konceptsiyi-rozvitku-pozashkilnoyi-osviti>

10. Семенов О. Лексикографічна компетенція як показник мовної культури особистості. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 2 С. 41–44.

11. Ставицька І. В. Іншомовна компетентність : місце дефініції у термінологічному полі сучасних наукових суджень. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 4 (30). С. 280–286.

12. Чорна О. О. Особливості та практика формування іншомовної комунікативної компетентності студентів технічних спеціальностей. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2013. Вип. 22. С. 230–237.

REFERENCES

1. Hymes D. (1971). On Communicative Competence. Philadelphia : University of Pennsylvania Press. 174 p.

2. Barrett Martin. (2018). Kompetentnosti kultury demokratii. Zhyvemo razom yak ravnopravni hromadiany v kulturno bahatomanitnomu demokratychnomu suspilstvi. [Competencies of the culture of democracy. We live together as equal citizens in a culturally diverse democratic society]. Per. z anh.; zah. red. ukr. versii: Oksana Ovcharuk. Kyiv, Kyivskiy universytet imeni B. Hrinchenka. 78 s. [in Ukrainian]

3. Vorozhbit-Horbatiuk V. (2022). Tekhniky rozvytku kreatyvnosti osobystosti: istoriia, tendentsii, dosvid. [Technicians of development of creativity of personality: history, tendencies, experience]. *Molod i rynek*. №6 (204). С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.265727> [in Ukrainian]

4. Zahalnoevropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia (2003). [Pan-European Recommendations on language education: study, teaching, evaluation]. [Nauk. red. ukr. vydannia d-r ped. nauk, prof. S. Yu. Nikolaieva]. Kyiv : Lenvit. 273 s. [in Ukrainian]

5. Ivanchuk H. (2016). Inshomovna komunikatyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia inozemnoi movy. [Foreign language communicative competence as part of professional competence of future foreign language teachers]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. № 4 (58). URL: <https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/1068/1/Inshomovna%20komunikatyvna%20kompetentnist.pdf> [in Ukrainian]

6. Koneva M. Z. (2020). Linhvistychna kompetentnist yak vazhlyvyi skladnyk inshomovnoi komunikatsii maibutnykh uchyteliv inozemnoi movy. [Linguistic competence as an important component of foreign language communication for future foreign language teachers]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Tom 31 (70) № 1 Ch. 3. S. 28–33. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-3/05> [in Ukrainian]

7. Kornieva Z. M. (2014). Komponentnyi sklad inshomovnoi profesiino-orientovanoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv VTNZ. [The component composition of foreign-language professionally-oriented communicative competence of students of higher technical educational institutions]. *Molod i rynek*. № 6. S. 36–41. [in Ukrainian]

8. Mykytenko N. O. (2011). Tekhnolohiia formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv pryrodnychoho profilu [Technology of formation of foreign language communicative competence of future specialists in natural sciences] : monohrafiia. Ternopil : TNPU, 2011. 411 s. [in Ukrainian]

9. Proiekt Kontseptsii pozashkilnoi osvity. 22.10.2019. [Project of the concept of extracurricular education]. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-konceptsiyi-rozvitku-pozashkilnoyi-osviti> [in Ukrainian]

10. Semenov O. (2008). Leksykohrafichna kompetentsiia yak pokaznyk movnoi kultury osobystosti. [Lexicographic competence as an indicator of a person's linguistic culture]. *Ukrainska literatura v zahalnoosvitnii shkoli*. №2 S.41–44. [in Ukrainian]

11. Stavytska I. V. (2013). Inshomovna kompetentnist : mistse defynitsii u terminolohichnomu poli suchasnykh naukovykh sudzhen. [Foreign language competence: the place of definition in the terminological field of modern scientific judgments]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. № 4 (30). S. 280–286. [in Ukrainian]

12. Chorna O. O. (2013). Osoblyvosti ta praktyka formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostei. [Peculiarities and practice of formation of foreign language communicative competence of students of technical specialties]. *Vykladannia mov u vyshchyykh navchalnykh zakladakh osvity*. Vyp. 22. S. 230–237. [in Ukrainian]